NÂZİ'AT

# ﴿٧٩﴾ سُورَةُ النَّازِعَاتِ

Nâziât Sûresi mekkîdir. Buna Sâhire Sûresi ve Tamme Sûresi dahi denilir. Amme Sûresini müteakıb nâzil olmuştur. Bu da onun mazmununu tahkık eder.

Âyetleri - Kırk altıdır.

Kelimeleri - Yüz yetmiş.

Harfleri - Yedi yüz otuz.

Fasılası - ا٠٥٠١م harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ وَالنّٰزِعَاتِ غَرْقًا ﴿٢﴾ وَالنّٰشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٣﴾
وَالسّٰبِحَاتِ سَبْحًا ﴿٤﴾ فَالسّٰبِقَاتِ سَبْقًا ﴿٥﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ
اَمْرًا ﴿٦﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرّٰاجِفَةُ ﴿٧﴾ تَتْبَعُهَا الرّٰادِفَةُ ﴿٨﴾
قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٩﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿١٠﴾ يَقُولُونَ
ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى الْحَافِرَةِ ﴿١١﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً
﴿١٢﴾ قَالُوا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ﴿﴾

Sh:»5551

﴿١٣﴾ فَاِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٤﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسّٰاهِرَةِ
﴿١٥﴾ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿١٦﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ
الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٧﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٨﴾
فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٩﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ
فَتَخْشٰى ﴿٢٠﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢١﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى
﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٣﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٤﴾ فَقَالَ اَنَا

رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٥﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ؕ
﴿٢٦﴾ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ؕ ﴾

Meali Şerifi

O daldırıp nez'edenlere 1 Ve usulcacık çekenlere 2 Ve yüzüp yüzüp gidenlere 3 Derken yarışıp geçenlere 4 Derken bir emir çevirenlere kasem olsun ki (Kıyamet var) 5 O gün ki sarsar râcife 6 Onu velyeder o râdife 7 Yürekler o gün oynar kaygıdan 8 Gözleri kalkmaz saygıdan 9 Diyorlar ki: biz, gerçek döndürülecekmiyiz o hufrede 10 Ya' ufalanmış kemikler olduğumuz vaktı ha? 11 O dediler: o halde husranlı bir dönüş 12 Fakat o zorlu bir kumandadır * Bakarsın uyanmışlar hepsi meydandadır 13 Geldi ye sana Musânın kıssası? 14 O vakıt ki ona rabbı nidâ etmişti o mukaddes vadîde: Tuvada 15 Haydi demişti git Firavne de, çünkü o pek azdı 16 De ki: istermisin temizlenesin? 17 Ve rabbına irşad edeyim de seni saygılanasın? 18 Vardı ona o büyük mu'cizeyi de gösterdi. 19 Fakat o tekzîb etti, ısyan etti 20 Sonra koşarak idbara gitti 21 Derken mahşerini topladı da bağırdı: 22 Benim en yüksek rabbınız, dedi 23 Allah da onu tuttu sonuna önüne nekâl olmak üzere

Sh:»5552

tenkîl ediverdi 24 Şübhesiz ki bunda bir ıbret var, 25 saygı duyacaklar için 26

1. 2. 3. 4. 5.

﴿وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ۝ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ۝ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ۝ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ۝ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا﴾ burada görülüyorki nez', neşt, sebh, sebk, tedbiri emir, beş fi'lî yapan kuvvetlere kasem edilmiş, cevabı da maba'di karînesiyle hezf olunmuşturki bunlar olacak, o Kıyamet ve ba's vuku' bulacak demektir. Bunların hepsi bir cemaat veya cemaatin sınıfları yâhud ba'zıları başka bir cemaat olarak mülahâza edilebilirse de hepsi esasen bir kumandaya tabi' bir cemaat veya onun sınıfları olmak, gelecek olan «فَاِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ» karînesiyle daha zâhirdir. Bir de görülüyorki bu beş fi'lin: nez', neşt, sebh üçü arasında tertib gözetilmeyip vav ile atf olunmuş, sebk ile tedbiri emir ikisi ise fa' ile atf olunarak fi'ilde veya zikirde tertib ile ifade kılınmıştırki bununla sebk-ü tedbir obirlerinin neticesi ve gayesi gibi olduğu anlatılmış demektir. Bunlardan «وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا» ile «وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا» âyetleri nâzi' ve gark, nâşıt ve neşt kelimelerinin lügaten muhtelif

ma'nalara delâlet eyleyen elfazı müşterekeden olmaları hasebiyle her biri birçok ma'nalara mühtemil bulunduğundan dolayı bunları mealde sade birer ma'na ile tercemeye imkân yoktur. Onun için bunları mümkin olabildiği kadar tefsîr suretiyle anlamağa çalışmak lâzım gelir.

GARK, ığrak ma'nasına ismi masdardır, igrak, suya daldırıp boğmak ve bir kabı doldurmak, müstagrak kılmak ve yayi şiddet ve ifrat ile doldura doldura çekmek ve bundan herhangi birşeyde ifrat etmek, uzağa gitmek ma'nalarında kullanılır.

NÂZİAT, nâzi'ler, müte'addî veya lâzım olduğuna göre

Sh:»5553

nezi'den de nüzu'den de gelebilir. Nezi', bizim çekmek ve çekip almak ve soymak kelimelerimiz gibi muhtelif ma'nalara gelir:

1 - Nezi', intiza' gibi bir şey'i yerinden koparıp çekmek ma'nasına gelir, bundan hayatı çekip almak: can

almak ve can çekiştirmek ma'nasına gelirki bu hale haleti nezi' ta'bir olunur. Bu Ma'na ile nâziât, can alan kuvvetler, Melekler demek olabilceği gibi haleti nezi'de bulunan canlar demek de olabilir.

2 - Nezi', kuyudan şiddetle kova çekmek, su çıkarmak ma'nasına gelirki bunda garkan nezi', iyice daldırıp derinden doldurarak hızla çekmek demek olur. Bu da tâ derinden çeke çeke can almak ma'nasına mecaz olabilir. Bu suretle de nâziat, şiddetle daldıra daldıra, boğa boğa bedenlerinin dipten tırnağa tâ derinliklerinden çeke çeke can alan Melekler veya mücahid kuvvetler demek olur.

3 - Nezi', yay çekmek, garkan nezi' de yayı şiddet ve ifrat ile doldura doldura çekmek ma'nasına gelirki yayı doldurmak ta'bir olunur. Bu ma'nada nâziât, atış yapan kuvvetler, gazîler demek olur.

4 - Nezi', atın başını alıp bir düzeye koşması ma'nasına gelirki bu ma'nadan nâziât «وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا» gibi atlara ve suvarilere ve o ma'nada olan kuvvetlere sadık olabilir. Ve bu ma'nadan mecaz olarak Semada şarktan garba hareket eden nücum ile de tefsîr edenler olmuştur. Lâlin «فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا» nücum olamaz.

5 - Nüzu', bir şey'e can atmak, gönül çekmek ta'bir ettiğimiz vechile meyl-ü iştiyak, bir de bir şeyden feragat edip geri çekilmek, sıyrılıp çıkmak ma'nalarına geldiğinden vatanını özleyen garib kimseye nâzi' denildiği gibi nâziât da bu ma'nadan olarak bedenlerinden ayrılmış müştak nefisler demek olabilir.

Sh:»5554

Naşitat, neşt ve neşattan olabilir. Neşt:

1 - Kuyudan kofayı sühûlet ve mülâyemetle çekmek ma'nasına gelirki tereyağından kıl çeker gibi çekmek ta'birimize şebihtir.

2 - Bir düğümü rıfk ile usulcacık çözmek ma'nasına gelir, Ki ünşuta denilen ve kolay çözülen ve kolay çözülen ilmekli düğümü çözmek gibi. Bu iki ma'nadan nâşitat, mü'minlerin ruhlarını rıfk-u mülâyemetle kabz eden Melekler ve rahmet Melekleri denilmiştir, tatlılıkla gönülleri cezbeden ruhlar, nefisler demek de olabilir.

3 - Bir yerden bir yere çıkmak ma'nâsına gelir. Netekim yerden yere giden yaban öküzüne nâşıt denilir. Buna teşbîhen nâşitat, burcdan burca intikal eden seyyar nücum demek olduğu da söylenmiştir. Ki nâziat da nücum olduğuna göre şarktan garba hareketleri kendilerinin değil, kasrî mahiyyette olması, burcdan burca seyirleri kendilerinin olarak tabiî mahiyyette olması tarzında anlatılmış demek olur. Bu surette sebh de felekteki seyirleri, sebk de sür'at ve betaette farkları demek olur.

4 - Neşat, gönül hoşluğu, şenlik demek olduğu ma'lûmdur. Bundan « النَّاشِطَاتِ نَشْطًا » ölüm zamanında bedenden neşat ile çıkan mü'min ruhlar diye tefsir olunmuştur. Netekim bu takdirde « النَّازِعَاتِ غَرْقًا » boğula boğula şiddet ve azâb ile çıkan kâfir ruhlar demek olur. Sebh, suda yüzmek ve suhuletle uzağa gitmek, burada hâkikat ve mecaz olarak ikinci ma'nâdan olması zâhirdir.

İşte nazmı celîlin müfredatındaki bu kelimelerin bu suretle müteaddid ma'nâlara ihtimalinden dolayı burada müfessirîn de müteaddid tefşirler nakletmişlerdir:

1 - Hepsi Melâikedir. Nâziâti garkan, boğa boğa, daldıra daldıra şiddetle can alan Melekler, yâhud

kâfirlerin canını alan azâb Melâikesi. Naşitat, rıfk ile mülâyemetle

Sh:»5555

can alan, mü'minlerin ruhunu kabz eden rahmet Melâikesi. Sabihat, emri ilâhî ile âfaktan gelip giderek tesarruf eden veya can alırken nefislerde dalgıç gibi dalıp yüzen Melâike, sabikat kâfirlerin ruhlarını Cehenneme, mü'minlerin ruhlarını Cennete götürmek için yarışıp giden Melâike, müdebbirati emr, Allah tealânın nizamı âlemde teshîr buyurduğu, me'mur kıldığı işlerde emri tedbir ve idare eden Melâike, yâhud rüsüli Melâike.

2 - Nüfusi insaniyye ki bunda da iki vecih vardır: birisi bedenlerinden müfarekat eden nüfusi fadıle ki ülfet etmiş oldukları ve iktisabı hayr için âletleri ve binidleri olan bedenlerinin garkan her noktasından ayrılır, ve maamafih melekût âlemine iştiyak ve neşat ile çıkar, ve orada yüzer ve sonra geçip hatîrei kudse gider, sonra da şeref ve kuvveti hasebiyle müdebbiratı emir Melâike sırasına ve hattâ onlardan ileri geçerler. Çünkü ölümden sonra ervahın bu âlemde bile nice âsar ve ahvali zuhûr eder.

Ma'neviyyetlerinden, rahuniyyetlerinden istifade edilir. İkincisi ölümden evvel sülûk halinde bulunan ve

zâhir ve bâtınını ıbadet ve mücahede ile tathir ve maarifi ilâhiyyede terakkî eden nüfusı fadıle denilmiştir ki şehevatından sıyrılır, âlemi kudse muştak olur, kemalâte terakkı meratibinde yüzer, sonra nüfusi nakısanın mürebbî ve mükemmeli olur.

3 - Gâzîler veya elleri veya atları ki elleri silâhlarını doldurur çeker, oklarını, mermilerini neşt ile atarlar, berr-ü bahirde yüzer giderler, düşmanla harbde yarışıp ileri geçerler, sonra onların emrini tedbir ederler. Bu vazıflar âtlarında da mülâhaza olunabilir. Şu kadar ki tedbiri emir sebebiyyet alâkasiyle mecaz olur.

Mealden bu üç ma'nâ anlaşılabilir.

4 - Nücum denilmiştir. Lâkin bunlar hakkında müdebbiratı emir vasfı doğru değildir. Bu yine Melâike olmak

Sh:»5556

lâzım gelir. Bunları muhtelif surette mülâhaza etmek isteyenler de olmuştur. En zâhiri Melâike veya nüfusi fadıle veya lisanımızca daha şümullü olmak üzere kuvvetler demektir. Bunlara kasem edilerek Kıyamet ve ba'sin vukku te'kiden tahkık ile haber verilmiştir. Garkan, « تُغْرِقُ اِغْرَاقًا » takdirinde mef'uli mutlak, cümlesi nâziattan hal veya « نُفُوسًا غَرِقَةً فِى الْاَجْسَادِ » ma'nâsında sıfati müşebbehe ile müevvel olarak mef'uli bih, neştan, sebhan, sebkan masdariyyet üzere mansub. Emran, müdebbirata mef'uli bih olarak mansubdur.

6. ﴿يَوْمَ تَرْجُفُ﴾ kasemin mahzuf olan cevabına müteallık mef'uli fiyh olarak mansubdur. Ya'ni o Kıyamet ve ba's o gün olacak ki, tercüfü ﴿الرَّاجِفَةُ﴾ o râcife recf edecek -

RECF, şiddetle sarsmak veya sarsılmak ma'nâsına müteaddî ve lâzım olur. Onun için râcife, şiddetle sarsan sarsıntı, Dünyayı yerinden oynatan vâkıa, ilk nefha, yâhud o vakıt şiddetle sarsılan, sarsılacak olan Arz ve cibal gibi ecram demek olabilir.

Evvelki ta'diye ma'nası tehvilde eblağdır. Ya'ni Dünyayı harekete getirip (mobilizasyon) yaptıracak olan o şiddetli sarsıntı, nefhai ulâ vak'ası olacak, âlemi seferber bir hale koyacak 7.

﴿تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ﴾ onu râdife ta'kıb eyliyecektir. -

RÂDİFE: redîf gibi ardınca gelen tâbi'a, ki ilk nefhada zelzelenin tevalisi gibi harakâtın tevalîsini,

Semanın inşikakı ve kevakibin intişarı hallerini de ifade etmiş olabilirse de nefhai sâniye vak'ası olmâk

daha doğrudur, siyak da bunu gösterir. Demek ki günden murad, reciften ba'se kadar mümtedd olan

vakıttır. 10. ﴿يَقُولُونَ﴾ - Ba'sin vuku'u kasem ve te'kid ile haber verildikten sonra ba'si inkâr eden

münkirlerin sözlerini hikâyedir. Ya'ni münkirler

Sh:»5557

bu gün dünyada şöyle diyorlar ﴿ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى الْحَافِرَةِ﴾ -

HÂFİR, HÂFİRE, esasen kazıcı ma'nasına sıfat olmakla beraber atın tırnağına ism olmuştur. Ve o

münasebetle tırnağının kazdığı çukura, ya'ni izine ve o suretle açılan çığıra dahi merdıyye ma'nasına râdiye

gibi ıtlak olunur. Ve bundan Arabda iki ta'bir mesel olmuştur.

BİRİSİ « رُجُوعٌ فِى الْحَافِرَةِ » geldiği yolda dönmekten kinaye olur « رَجَعَ فُلَانٌ فِى حَافِرَتِهِ » denilir ki fülan geldiği yolda döndü demektir.

BİRİSİ de « نَقَدَ فِى الْحَافِرَةِ » denilirki bir alış verişte müşterinin ilk sözde parayı sayması ma'nasında kullanılır. Kamus müterciminin ifadesine göre Türkçede «tırnağı dibinde» ta'bir olunur. Bunun aslı Arabda ât en kıymetli mal olduğundan aslâ veresiye satılmadığı için pazarlık bitince parası derhal teslim olunmadıkça tırnağı durduğu yerden bir adım atmaz demektir. Bir de bu meselin aslı koşuda öğdül gelen âtın diğerlerinden evvel tırnağının son kazdığı çukur ma'nasına tırnağı dibinde hemen bahşiş verilmek ma'nasından olup sonra mutlak evveliyyette isti'mâl olunduğu söylenmiştir. İşte bu âyette bu meseller mazmunu üzere hâfire evvelki hılkat ve hayattan kinâye olarak ma'na «biz evvelki halimizde hayata redd-ü i'ademi olunacağız?» Demek olurki İbni Abbas Hazretlerinden merviy ve müfessirîn muhtarıdır. Maamafih Mücahidden hâfire hufre gibi mahfire, ya'ni kazılan çukur yer ma'nasına olarak kabir diye de rivayet edilmiş olduğu ve redd-ü iade «merdudun» dan anlaşıldığı ve bu ma'na herkese daha vâzıh geleceği için o hufre demeyi münasib gördük ki biz öldükten sonra o kabirlerde girisin giri döndürülecek diriltilecekmiyiz? Demek olur. İkisinde de ma'na birdir. Şübhe yok ki hâfirenin mahfure ma'nasına olması vecihsiz değilse de hılâfı zâhirdir.

Ve evvelki ma'na hem ince, hem de ma'ruftur. 11. ﴿ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً﴾ - inkârdan sonra gûya istidlâl tarzında istihzadır.

NEHIRE, çürümüş ufalanmış, rûzgârla savrulur, yâhud delik deşik göz göz olmuş, rüzgâr estikçe ses verir, vızılar kemik demektir. Evvelkine nehıre, ikinciyi nâhire ıtlakıyle fark da edilmiştir. Böyle çürümüş kemiklerin hayattan uzaklığıyle istidlâl ederek « يٰسٓ » de geçen « يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ » demeleri gibi istib'ad ve inkâr ettiler. 12. ﴿قَالُوا﴾ - evvelkine müteferri' diğer bir küfürlerini hikâyedir. Dediler ki ﴿تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ﴾ o dönüş öyle ise pek hasarlı bir dönüştür. - Çünkü o denildiği gibi ise biz ona iyman etmemiş hazırlanmamış olduğumuz için bize çok husran verecek bir dönüş olacaktır. Vah o vakıt başımıza geleceklere vah, diye alay etmekte ileri gittiler. Bütün bu sözler onu zor görmekten mütevellid bir istib'addan neş'et ettiği için kısaca redd ile kestirme cevab olarak buyuruluyorki 13. ﴿فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ﴾ ya'ni onu Allaha göre zor birşey zannetmeyin, o bir tek zecirden, zorlu bir kumanda ile bir sayhadan ıbarettir. Bir « كُنْ » emriyle o nefha olur biter 14. ﴿فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ derhal onlar sâhirede bulunurlar. -

SAHİRE, uyanık göz ve gözlere serab görünen düpedüz açık yeryüzü, sahra, meydan demek olup burada gözleri açılarak ap açık arzı mahşerde bulunacakları anlatılmıştır. 15. ﴿هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰىۘ﴾ - Burada Peygamber haberini tekzîb edenlerin akıbetleri hakkında bir nümunei ıbret ve Peygambere bir tesliyet siyakında iyrad buyurulmuş



olan bu kıssa, A'rafta, Tâhâda, Şüarada, Kasasta ve sâirede müteaddid yerlerde her birinde farkıl hususiyyetlerle tafsîl olunmuştur. Buradaki hususiyyeti ise kavli leyyini iyzah ve Fir'avnin « اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى » tugyaniyle Firavinliğinin künhünü hülâsa etmiş olmasıdır. Daha evvel sûrei Kasasta « مَاعَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِىۚ » demişti, sûrei Şüarada da « لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى » demişti. Bu, diğer tafsîllerin bir telhısı olmak ı'tibariyle « هَلْ اَتٰيكَ » geldi değil mi gibi bir istifhamı takrirî olarak istimaına terğibdir. 16. ﴿اِذْ نَادٰيهُ﴾ - « Hadîs » in zarfıdır. Müfessirîn burada nidâyı « نَاجَاه » diye nidai bâtınî olan münacat ile tefsîr etmişlerdir. ﴿بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ﴾ - vadîi mukaddes, Berriyyetüşşamda Turi Sînâ dağının eteğinde bir vadî ﴿طُوًىۚ﴾

TUVÂ - o vadînin ismi, atfı beyan evvelâ mutahher ve mubarek demek olan mukaddes vasfiyle tavsîfi feyzi ilâhînin ancak temiz kalblere vârid olacağına ve binaenaleyh evvel emirde temizliğin lüzumuna tenbihtir. Netekim Tahâda «فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًىٰ» buyurulmuştu. Ba'zıları merreteyn ma'nasına, ya'ni iki kat takdis olunmuş vadî demek olduğunu söylemişlerdir ki bu surette « تَقْدِيسًا مَرَّتَيْنِ » mealinde mef'uli mutlak demek olup ayni ıhtarı te'kid ile yapmış olur. 18. ﴿هَلْ لَكَ﴾ Var mı senin için - bir meyl, bir arzu, bir niyyet. Bu istifhamda sorulan mübteda, müteallakının zikriyle iktifaen mahzuf olarak « هَلْ لَكَ مَيْلٌ، هَلْ لَكَ رَغْبَةٌ، هَلْ لَكَ نِيَةٌ » gibi ilâ ile sılalanabilecek bir fi'il takdîriyle şöyle bir ma'nâ ifade eder: nasıl var mı bir meylin? Veya bir arzun, bir niyyetin? Bir meyl eder veya bir rağbet gösterir veya bir niyyet besler misin? ﴿اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى﴾ Tezekkî etmene - ya'ni küfr-ü tuğyan kirlerinden, kötü ahlaklarından temizlenip pak iyman ve İslâm

hasletleriyle kendini nemâlandırmağa? Buradaki tezekkâ tef'ıl babından fi'lî muzari' olup aslı tetezekkâdır.

TEZEKKİ temizlemek: halıs, arı, pam pâk olmak ve feyızlenip nemalanmak ma'nâlarına gelir ki islâmın bir ma'nâsıdır. Da'vet için evvelâ bu suretle hıtabın emredilmesi ef'ali ıhtiyariyyede meyl-ü niyyetin şart olduğuna işarettir. Ya'ni istermisin temizlenip nemalanmağa doğru gidesin? 19. ﴿وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ﴾ Ve seni rabbına hidayet edeyim - rabbını tanımağa irşad edeyim ﴿فَتَخْشٰى﴾ de haşyetlenesin - onun gadabından, ıkabından korkup ona ta'zîm ile saygı duyasın - çünkü « اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا ۟ » dır. Bilmiyenlerin saygısı olmaz. Saygısı olmıyanlar korumaz her fenalığa atılır. Bu iki âyette sûrei Tâhâda geçen « فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى » âyetinin bir nevi' tafsîli ile kavli leyyini bir iyzah vardır. 20. ﴿فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى﴾ - Âyeti kübrâ o büyük mu'cize, asanın dirilip yılan olması mu'cizesidirki ölülerin dirilmesine ve « كُنْ » emrinin tecellîsine bir bürhandır. Kavli delîli dinlemeyince fi'lî olarak bunu gösterdi 21. ﴿فَكَذَّبَ﴾ fakat Fir'avin tekzîb etti - söze inanmadığı gibi o büyük mu'cizeyi gördüğü halde de ona sihir dedi ve Musâya yalan isnad etti ﴿وَعَصٰى﴾ ve ısyan etti - Allahı ve emrini tanımak istemedi, temizlenmeğe niyyet etmek şöyle dursun

« وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ » o rabbül'âlemîn ne oluyormuş diye karşılıyarak inkâr ve ısyana cür'et etti 22. ﴿ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى﴾ sonra sa'y ederek idbara gitti - ya'ni tekzîb ve isyanda muvaffak olamadı, bununla beraber buş da durmadı, koştu, çalıştı, lâkin ıkbâle doğru çalışmadı, idbare doğru çalıştı, Allaha yüz tutucak yerde ardını dönerek helâka doğru tersine gitti.

Sh:»5561

23. ﴿فَحَشَرَ﴾ onun üzerine mahşerinin topladı - ibtida sâhirleri toplayıp mağlûb olduktan sonra sûrei Şüarada « فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ ۚ » âyetiyle beyan olunduğu üzere şehirlere sevkıyyat me'murları hâşirler göndererek ordusunu ve mele'kini topladı ﴿فَنَادٰى﴾ da haykırdı 24. « اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى » ﴿فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى﴾ benim en yüksek rabbınız, dedi - kendisinden başka her hangi bir rabbı kendi madununda addederek kendisinin en üstün rabbülerbab olduğunu iddi'a etmek derecesinde da'vayı azıttı, kendisine o nam ile taptırmak istedi, evvelde « مَاعَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِى ۚ » diye kendisinden başka ilâh bilmediğini söyliyerek ılmi nefy etmişti. Cûya teharriyatta, tedkikatta bulunmak üzere «

فَاَوْقِدْ لِى يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِى صَرْحًا لَعَلِّىٓ اَطَّلِعُ

اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰىۙ وَاِنِّى لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ » demişti. Bu kerre o teharrî pek boşuna çıkmamış, bir rab bulunduğunu anlatmış olduğunu îyma etmekle beraber onun kendinden yüksek olmadığını iddi'a edecek derecede kibr-ü azamet taslamağa kalkmıştı. İbni Cerîrin Mücahid ve sâireden nakline göre bu iki söz arasında kırk sene geçmişti. Burada Âlûsînin kaydettiği vechile ba'zı asârda şöyle vârid olmuşturkı Fir'avin topladığı mahşeri içinde kalkıp hıtabetle bir nutuk iyrad ederek o büyük lakırdıyı söylemiş, bu suretle kendisini halkın veyiyülemri olanların hepsine tafdîl eylemişti 25.

﴿فَاَخَذَهُ اللّٰهُ﴾ Allah da onu tuttu ﴿نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰىؕ﴾ Âhıretin ve Ulânın nekâliyle tenkîl ediverdi - azâb, ta'zîb ma'nasına geldiği gibi nekâl de tenkîl ma'nasına ismi mastar olur.

TENKÎL, gören ve işitene ıbret olacak ve ona müeddî olan şeylerden men'ecek vechile ta'zîb ve ukubet etmektir. Burada nekâl « نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰى نَكَّلَهُ اللّٰهُ » takdirinde mef'uli mutlak, cümlesi hal mevki'indedir. Veya Âhıret ve ulâ nekâli için tuttu alıverdi ma'nasında « اخذ » nin mef'uli

lehidir. Âhıret ve uladan zâhir olan Âhıret ve Dünyadır ki Dünya nekâli ığrak ile, Âhıret nekâli Cehenneme sevk ile olmuştur. Maamafih burada âhiret sonraki ve ulâ evvelki ma'nasına olarak sonrakinin ve evvelkinin nekâli olmak üzere tuttu alıverdi ve sonrakinden murad « اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى » kelimesi, evvelkinden murad da « مَاعَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِىْ » kelimesi demek olduğu da İbni Cerîr tefsîrinde mezkûrdur. 26. ﴿اِنَّ فِى ذٰلِكَ﴾ Şübhesizki bunda - bu Mûsâ hadîsinde, Fir'avnin macerasiyle tenkilinde ﴿لَعِبْرَةً﴾ muhakkak bir ıbret var. - Ibret alınacak, intibah verecek bir ders vardır. Fakat herkes için değil ﴿لِمَنْ يَخْشٰى﴾ haşyet duymak şanından olan, saygısı bulunan kimseler için - ki onlar irfanı olanlardır. Yoksa duygusu olmıyanlar bir Mûsâ gelmiş, Fir'avin batmış da ne olmuş diye bundan hiç bir istifâde etmezler. İşte o ba's hakkındaki haber de böyledir.

Bu kıssadan sonra Allah tealânın rububiyyetinin, kudretinin yüksekliğini ve ona nazaran halk ve ba'sin kolaylığını ve azgınlar hakkında âhıret âzabının şiddetini anlatmak üzere münkirlere tevbîh tarikıyle buyuruluyor ki:

﴿٢٧﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ بَنٰيهَا ﴿٢٨﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا

فَسَوّٰىهَا ﴿٢٩﴾ وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰىهَا ﴿٣٠﴾
وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰىهَا ﴿٣١﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰىهَا
﴿٣٢﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰىهَا﴿﴾

Sh:»5563

﴿٣٣﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٤﴾ فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ
الْكُبْرٰى ﴿٣٥﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَاسَعٰى ﴿٣٦﴾ وَبُرِّزَتِ
الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٧﴾ فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿٣٨﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ
الدُّنْيَا ﴿٣٩﴾ فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِىَ الْمَاْوٰى ﴿٤٠﴾ وَاَمَّا مَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤١﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ
هِىَ الْمَاْوٰى ﴿٤٢﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا
﴿٤٣﴾ فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰىهَا ﴿٤٤﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰىهَا
﴿٤٥﴾ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰىهَا ﴿٤٦﴾ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰىهَا﴿﴾

Meali Şerifi

Sizmi daha çetinsiniz yaratılışça yoksa Semamı? O "Allah" onu bina etti 27 Boyuna irtifa' verdi 28 Nizamına koydu 29 Gecesini kararttı, kuşluğunu çıkardı 30 Ondan sonra da arzı döşedi 31 Ondan suyunu ve mer'asını çıkardı 32 Ve dağlarını oturttu 33 Sizin ve davarlarınızın intifa'ı için 34 Fakat geldiği vakıt o "tâmmei kübrâ" 35 O insanın neye koştuğunu anlıyacağı gün 36 Ve Cahîm hortlatıldığı vakıt, görür kimseler için 37 Artık herkim azgınlık etmiş, Dünya hayatı tercih eylemiş ise muhakkak Cahîmdir onun varacağı 38 Herkim de rabbının makamından korkmuş ve nefsi hevadan nehy eylemiş ise muhakak Cennettir onun varacağı 39 Sana o saattan soruyorlar: ne zaman demir atması? 40 Nerde senden onu anlatması? 41 Rabbınadır onun müntehası 42 Sen ancak bir münzirisin ondan



haşyet duyacakların 43 Onu görecekleri gün onlar, sanki bir akşam veya kuşluğundan başka durmamışa

dönecekler 44

27. ﴿ءَاَنْتُمْ﴾ ey o kendilerini yüksek sanıp da Allahın kudretini inkâra kalkışan münkirler! Zu'münüzce kendi takdirinizce şunu bir düşünün bakalım: siz mi ﴿اَشَدُّ﴾ eşedsiniz? - Daha çetin, daha zorlusunuz? ﴿خَلْقًا﴾ yaradılmak hususunca - burada asıl ma'nâ ölümden sonra yeni bir hılkatle yaradılış üzerindedir. Fakat bir kübra halinda daha şümullü olmak üzere suâl mutlak halk üzerinde iyrad olunmuştur. Ya'ni gerek evvel ve gerek sonra alel'ıtlak yaradılmak cihetiyle siz mi daha zor ve çetinsiniz ﴿اَمِ السَّمَآءُ﴾ yoksa sizden yüksek ve sizi muhît olan Semamı? - Belliki o daha çetin değil mi? Çünkü siz onun içinde bir zerre demeksiniz öyle iken ﴿بَنٰيهَا﴾ o Allah onu bina etti - Bina, müteferrık eczayı yekdiğerine zamm-u rabt ile mecmuından bir küll inşa etmektir. Semâda böyle lâtîf ve kesîf nice mevadd ve ecramın türlü kuvvetlerle sureti mahsusada terkib ve rabt olunarak mecmuundan husule getirilmiş bir yapıdır ki onu Allah yapmıştır. Şöyle ki 28. ﴿رَفَعَ سَمْكَهَا﴾ boyuna irtifa' verdi - direksiz olarak yükseğe kaldırdı.

SEMK, bir şey'in irtifa' ta'bir ettiğimiz boyu' aşağıdan yukarıya imtidadı ve yüksekliğidir. Yukarıdan aşağı mülâhaza edildiği zaman umk ta'bir olunur. Enine boyuna olmak üzere sihan ile de tefsîr edenler olmuştur.

«وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۙ﴿فَسَوّٰىهَا﴾ sonra da onu tesviye etti -

mantukunca

Sh:»5565

mîzanını vaz' edip denkleştirdi, nizamına koyup düzeltti. Bundan Semânın şekli tam küre olduğunu anlatmak istiyenler olmuş ise de bütün Semanın hey'eti umumiyyesinin şekli tam küre olduğu sâbit değildir. Tafsîlini Allah bilir. 29. ﴿وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا﴾ gece karanlık olmak ma'nâsına gatşten olduğuna göre gecesini karanlık etti, muzlim kıldı diye ma'nâ verilmiştir. Fakat bunda gecenin Semaya izafeti ba'zı muhteveyatına nazaran ednâ mülâsebe kabîlinden olmuş olur. Çünkü Semanın her tarafı gece olmaz. Bir de gatş ve gataşan Kamusta mezkûr olduğu üzere hastalıktan veya ıhtiyarlıktan nâşî âheste âheste yürümek ma'nâsına gelir, bundan ıgtaş âheste âheste yürütmek demek olacağından gecesini tedricen giderdi demek olur. Bu ise şu ıhrac ile pek mütenasibdir. ﴿وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا﴾ ve duhasını çıkardı - zıyasını çıkarıp gündüzünü yaydı, Râgıbdan anlaşıldığına göre duha fil'asıl zıyayi Şemsin inbisatı ve gündüzün imtidadi demek olup sonra ma'ruf kuşluk vaktına ism olmuştur. Burada gecenin mukabili olarak zıyanın parıltısı ile mutlak gündüz ma'nâsına olduğu beyan olunuyor. Gündüzün meydana çıkması

ise gecenin gitmesi ile mütenasib olacağından « اَغْطَشَ لَيْلَهَا » geceyi kararttı demekten ziyade yürüttü, giderdi demek olması pek yakışıyor. Ve bunda iki ma'nâ mümkindir. Birisi evvelki gibi Arza nazaran olan ve her gün teâkub eden gecesi gündüzü olmasıdır ki bunda Arzın hılkatine ve Kamerin mahvine temass edilmiş olur. Birisi de Semânın kendisinde gece tedricen gide gide kalmamış hep gündüz olmuş olmasıdırki. Ki bu ma'nâ leylin ve duhanın Semâya tam ma'nâsiyle izafetine pek muvafık ve ince bir ma'nâdır. Çünkü zulmet esas ı'tibariyle ademî olduğundan güneş ve sair ecramı münire yaratılmazdan evvel Semâ elbette muzlim gece halinde demek idi. Ecramı muzîe yaratılmağa başladığından

Sh:»5566

i'tibaren gitgide o gece giderilmiş ve gündüzü çıkarılmıştır. Onun için gece, Arz ve sair ecramın gölgesi düşen hududları sahasında yürümekle beraber diğer sahai Semâ gündüz halindedir. Arz, bundan sonra söyleneceği cihetle buradaki geceyi ve gündüzü - dediğimiz gibi - Semânın kendisinin gecesi ve gündüzü diye anlamak bize daha muvafık görünüyor 30. ﴿وَالْاَرْضَ﴾ Arza gelince ﴿بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا﴾ ondan sonra da onu bast edip döşedi - Semâyı halk-u tesviye ve gecesenin giderip gündüzünü çıkardıktan sonra Yer yüzünü üzerinde hayat ve süknâ kabil olacak vechile

yayıp serdi, Arzın üzerinde yaşadığımız kışrını ondan sonra yaratıp döşek halinde döşedi.

دَحَا DEHA, bast etmek ma'nâsına dahv veya dahy dendir. Bast da döşek serer gibi yaymak, döşemektir. Bunun zâhiri de Arzın kendisinin daha evvel yaratılmış olmasıdır. Sûrei Bakarede « ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ فَسَوّٰيهُنَّ », kezalik « حم فصلت » âyetlerinde Semânın tesviyesi Arzın ve mâfil'arzın halkından sonra gibi zann edilebilirse de orada « ثُمَّ » zamanda terâhî için değil, kelâmdan terâhîi rütbî için olmak lâzım geleceğini buradaki « بَعْدَ ذٰلِكَ » iyzar ediyor demektir. Bununla beraber burada şunu da nazarı i'tibare almak lâzım gelir ki Sûrei İsrada « فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ » de geçtiği üzere İbni Abbastan varid olan rivayette Kamer, mahvedilmezden evvel güneş gibi parlak olduğu ve o zaman onun gece âyeti olmadığı beyan olunmuştu. Buna nazaran Arzın ilk hılkatinde ve Kamer sönmezden evvel Arzda gece karanlığı yokdu demektir. Ve o halde « وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا » Kamerin sönmesiyle arz üzerinde gecenin karartılmış olmasını ifade etmiş ve Kamerin sönmesi de Arzın dahvinden evvel olduğunu da « بَعْدَ ذٰلِكَ » karînesiyle anlatmış olur. Şukadarki Kamerin ibtidai hılkati Arzın hılkatinden sonra olmak i'tibariyle Arzın hılkatinden sonra da semada bir tesviye yapılmış demek olacağını düşünmek ıktiza eder.

Şimdi « دَحٰيهَا » yi beyan ve tefsîr ve tekmil olarak buyuruluyorki 31.

﴿اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰيهَا﴾ ondan suyunu ve mer'asını çıkardı - suyunu yarattı,

menba'larını fışkırttı, nehirlerini akıttı, otunu, otlağını mezre'asını bitirdi. 32.

﴿وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا﴾ Dağlarını da oturttu - tesbit etti. İşte Arzın dahvi, kışrı Arzın böyle hayat

ve süknâya kabiliyyetli bir surette düşenmesi demektir. Netekim bu hikmet şöyle tasrih olunuyor. 33.

﴿مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ﴾ Sizin ve hayvanlarınızın intifa'ı, yaşaması için - demek ki bu

büyük sun'u kudret hikmetsiz değil, bunlar gayesiz abes olarak keyfe mettefak yaratılıvermemiştir. O halde

bu yaşamanın yaşatmanın da bir hikmet ve gayesi vardır. Onun için 34.

﴿فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى﴾ o tâmmei kübrâ geldiği vakıt - tâmmei kübrâ,

Kıyametin isimlerindendir.

طامه TAMME, basıp doldurmak ma'nasına « طم » den müştakk olarak üstün ve baskın güç

yetmez belâ demektir. Tâmmei kübrâ da en büyük tâmme demek olup Kıyametin ve bilhassa ehli

Cehennemin Cehenneme, ehli Cennetin Cennete gittiği hengâmın ismidir 35.

﴿يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَاسَعٰى﴾ - Tammei kübrâdan bedeldir. Ya'ni o tâmmei kübrâ o

gün ki insan neye çalışmış olduğunu, hangi emel pişinden koşmuş, hayrınamı, şerrinemi, kârınamı zararınamı uğraşmış bulunduğunu o gün anlar 36. ﴿وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ﴾ - « جاءت » üzerine ma'tuftur. Ya'ni o tâmmei kübrâ gelip Cehennem kapıları açılarak o salgın ateş ap açık ortaya çıkarıldığı vakıt ﴿لِمَنْ يَرٰى﴾ görür kimseler için - ya'ni



herkim olursa olsun görmek şanından olan kimseler için. Çünkü rivayet olunduğuna göre Cehennem açılacak, alevler saçarak fırlayacak, her gözü olan görecek, ve çünkü « كٓهٰيٰعٓصٓ » de « وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا » buyurulduğu üzere herkes ona varacak, ehli Cennet de sıratı onun üzerinden geçecektir. Maamafih görecek kimseler için demek girecek kâfirler ve azgınlar için demek de olabilir - 37. ﴿فَاَمَّا مَنْ طَغٰى﴾ «iza» nın cevabı ve o vakıtki halin tafsîlidir. 40. ﴿مَقَامَ رَبِّهٖ﴾ - Makamı rabb, Ruh ve Melâikenin saf saf kıyam durduğu o tâmmei kübrâ günü kulun huzurı ilâhîde duruşu veya duracağı makamıdır. 42. ﴿اَيَّانَ مُرْسٰيهَا﴾ ne zaman onun mürsâsı -

MÜRSÂ, masdarı mîmî olarak irsa ma'nasına veya ismi mekân yâhud ismi zeman olarak münteha ma'nasınadır. İrsa; sübut ma'nasına resadan, geminin demir atılarak durdurulması gibi sâbit kılınıp durdurulmak demektir. Dağlara revasî denilmesi de bu ma'nadandır. Buharîde mezkûr olduğu üzere geminin müntehî olduğu yere sefînenin mürsası denilir. Burada bir isti'are var demek olur. Ya'ni Allah o Saati ne vakıt getirip dikecek, o Kıyamet ne zaman vaki' olacak diye soruyorlar - 43.

﴿فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَا﴾ Bunda da iki ma'na söylenmiştir.

BİRİNCİSİ, « ﴿اَنْتَ﴾ ﴿فِيمَ﴾ » nin mukaddem haberi olarak nerdesin sen onu anlatmaktan? Onu anlatmak senin vazîfen değildir. O senden uzaktır diye suâli reddir.

İKİNCİSİ, iki cümle olup « فِيمَ », nerde bu suâl? Diye suâli redd, « اَنْتَ » mübteda « مِنْ ذِكْرٰيهَا » haberi olarak sen Hatemül enbiya onun alâmetlerindensin diye beyandır. Ya'ni senin irsalin onun vuku'u yaklaşmakta olduğunu

anlatıp dururken bununla iktifa etmeyip de sormağa kalkışmalır ma'nasız ve salâhiyyetlerinden uzaktır.

Çünkü 44. ﴿اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَاۗ﴾ onun müntehası rabbınadır. - Bütün künhiyle ve herkes hakkında vukuu vaktına kadar bütün tafsîlâtiyle onu bilmek rabbına aiddir. Başkasına değil, onu ancak o bilir. İlerisine karışmak onların haddi olmadığı gibi daha fazlasını anlatmak da senin vazîfen değildir. 45. ﴿اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَاۗ﴾ sen ancak ondan haşyet duyacak, korunacak olan kimseleri sakındıracak habercisin. 46. ﴿كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوْٓا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا﴾ sanki onlar onu görecekleri gün bu Dünyada bir akşam veya kuşluğundan fazla durmamışa döneceklerdir. - Uzun zannedilen Dünya Ömrü o kadar çabuk geçer korkup sakınanlar o suretle korkulardan kurtulurlar, sakınmayıp keyfine bakanlar da bir gün gibi ömürlerini geçirir nihayet ebedî belaya düşerler, binaenaleyh ne zaman? Diye alay edip acele etmesinler.

Burada « اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ » buyurulduğu için bunun kimlere ve nasıl fâide vereceği tafsîl olunmak üzere bu inzarlar, âtîdeki Sûrelerde de tevalî ettirilerek anlatılacaktır.